

Ciņa pret cigarešu izsmēķu piesārņojumu dabā

Par izsmēķu apsaimniekošanu atbildīgs cigarešu ražotājs

Ar mērķi samazināt atkritumu daudzumu dabā, no 1. janvāra Latvijā darbojas ražotāju paplašinātās atbildības sistēma (RAS) tabakas izstrādājumiem ar filtriem. Šķietami niecīgie izsmēķi vidē sastāda ap 118 tonnām gadā. Lai cīnītos ar izsmēķiem, par tabakas industrijas naudu pirms atkritumu urnas un dalis tās pašvaldībām, kā arī izglītos sabiedrību par atbildīgu rīcību.

GINTA GRINCĒVIČA

Visvairāk izsmēķu pludmalēs

Pirms ieviest jauno sistēmu, veica pētījumu. Kā liecina Valsts ieņēmumu dienesta dati, pērnā gada 11 mēnešos tirgū laista 1943 tonnas bet nepilni 2 miljoni vienību tabakas izstrādājumu, kas satur filtru. Pēc SIA "Gateway&Partners" 2020. gadā veikta pētījuma datiem, apmēram 30% cigarešu lietotāju dažreiz vai regulāri izmet izsmēķus kur pagadās, tāpat vidē provizoriski nonāk ap 118 tonnas tabakas izsmēķu gadā, kas ir ievērojams apjoms. "Cilvēki izturas bezatbildīgi un neatzīstot savas atbildības, galvenais, lai tas nenonāk apkārtējā vidē" stāsta Laura Berga, "Latvijas Zaļā punkta" vides pārvaldības vadītāja.

Tabakas izstrādājumu filtri ir vienreiz lietojami, un to nonākšana apkārtējā vidē ir bīstama vairāku iemeslu dēļ. To filtri veidoti no plastmasas (konkrētāk – celulozes acetāta), kas pēc to lietošanas bioloģiski nenoārdās, bet uzskatīti ļēnu sadalīšanas procesu ārējo faktoru ietekmē. Filtra sadalīšanās rada silkas plastmasas daļiņas jeb mikroplastmasu, kas būtiski apdraud vidi un dzīvo dabu, tai skaitā cilvēkus, jo tā pēc nonākšanas apkārtējā vidē uzkrājas organismos un atstāj negatīvu ietekmi uz veselību. Arī dzīvajos organismos nonākusī mikroplastmasa nenoārdās, tā akumulējas organismos, turklāt ne tikai no apkārtējās vides, bet arī caur pārtikas ķēdi, piemēram, cilvēkam uzturā lietojot zivis, kas iepriekš dzīvojušas ar mikroplastmasu piesārņotā ūdenstilpē. Turklāt būtiski apzināties, ka vides,

Urnas izsmēķu savākšanai pašvaldībās

- 43 pašvaldībām tiks piegādātas 172 publisko atkritumu urnas
- Urnas izmēri - Ø470x1070 mm
- Krāsa - tumši pelēka
- Urnu izgatavotājs – "Darba Spars"

ŠĀDAS URNAS ir pasūtītas par tabakas industrijas naudu. Laika gaitā tādās nonāks visās Latvijas pašvaldībās.

ANDRIS ZĀLĪTIS, AIZKRAUKLES NOVADA DOMES PRIEKŠSĒDĒTĀJA VIETNIKS

— Arī Aizkraukles novada pašvaldība noslēgusi līgumu ar "Zaļo punktu". Kāda būs jaunās sistēmas materiālā puse, rādīs laiks. Izsmēķi nonāk sadzīves atkritumos, šī iemesla dēļ neredzu jēgu šim pasākumam. Vienīgais ir tas, ka kāds administrē līdzekļus, ko samaksā ražotājs. It kā gribam labu, bet vai šī ideja dos pozitīvu pieensumu, grūti teikt. No praktiskā viedokļa uz sistēmu raugos ar zināmu skepsi. Labi, ka kaut kas notiek, kaut kādu naudu pašvaldība iegūv, ražotājs ir spiests samaksāt. Izsmēķi ir apglabājams atkritums. No praktiskā viedokļa saprotu, ka pie tā daudzuma, ko jau šķirojam, nodalīt šādu frakciju ir neiespējami.

kādā tiek lietoti tabakas izstrādājumu filtri, padara tos bīstamākus par lielāko daļu citu vienreizlietojamo plastmasas atkritumu, jo smēķēšanas laikā tajos uzkrājas kaitīgās vielas, kas padara filtrus toksiskus.

Veicot pētījumu, iezīmējās publiskās vietas, kurās smēķētāji visbiežāk izmet izsmēķus kur pagadās. Viespiedzotākās ir pludmales. Ja agrāk pie ūdenstilpnēm mētājās daudz pudeļu, tad tagad lielākā problēma ir izsmēķi. Tālāk seko parki, skvēri — dažādas publiskās vietas. "Patiesībā, publiskās vietās smēķēt nedrīkst. Jābūt speciāli norādītām vietām. Tāpat nedrīkst smēķēt pieturās, bet mēs tur redzam izsmē-

LAURA BERGA, "LATVIJAS ZAĻĀS PUNKTA" VIDES PĀRVALDĪBAS VADĪTĀJA

Patiesībā, publiskās vietās smēķēt nedrīkst. Jābūt speciāli norādītām vietām. Tāpat nedrīkst smēķēt pieturās, bet mēs tur redzam izsmēķus. Izsmēķi ir visur, atšķirās tikai daudzums," teic L. Berga.

klus. Izsmēķi ir visur, atšķirās tikai daudzums," teic L. Berga.

Par tabakas industrijas naudu pirms atkritumu urnas

Visas 43 Latvijas pašvaldības parakstījušas līgumu ar "Latvijas Zaļo punktu". "Patiesībā jau nekā pašvaldībām netaisīties. Spēkā ir Ministru kabineta noteikumi, kas nosaka, ka jāizveido šī tabakas izstrādājumu apsaimniekošanas sistēma. "Latvijas Zaļais punkts" noslēdzis līgumu ar tirgotājiem, kas cigaretes nodrošina tirgū. Noteikumi paredz, ka sistēmas ietvaros mums jānoslēdz līgumi ar visām pašvaldībām. Viens no punktiem paredz, ka ir jāinvestē sabiedrības izglītošanā, kā arī jānodrošina atbilstoša infrastruktūra. Tas nenozīmē, ka tagad vienā gadā nosēsim

pilsētas ar atkritumu urnām. Cilvēkiem tās ir pieejamas, jautājums ir par mūsu atbildīgumu pret vidi," skaidro L. Berga. Par tabakas industrijas naudu "Zaļais punkts" pirms kontenerus un dalis tos pašvaldībām. Šogad pasūtītas 172 urnas, tās tik draudzīgi un vienlīdzīgi sadalītas — katrā pašvaldībā, vēlākais vasaras sākumā, saņems četrus izsmēķiem paredzētus kontenerus.

Pašvaldībām, atbilstoši noteikumiem, būs jārekvotē "Zaļajam punktam" kopējais piedzarojums, kas tiek savākts no urnām, kas ir izvietotas administratīvajā teritorijā. Tas gan nenozīmē, ka būs jāskaita vai kā citādi jānosaka izsmēķu daudzums. "Pašvaldības atkritumus lielākoties apsaimnieko kubikmetros. Viņi mums sniegs apjomu kubikmetros, ko mēs pēc tam pārreķināsim uz citām mērvienībām. Šobrīd šo mērķi daudzi neizprot, jo tas neparādīs pats izsmēķu piedzarojumu un sistēmas efektivitāti. Tiks sniegti dati par kopējo piedzarojumu teritorijā. Cenšamies, lai sistēma būtu jēgpilna un neradītu papildu administratīvo slogu," skaidro "Latvijas Zaļā punkta" vides pārvaldības vadītāja.

Sabiedrības informēšanu veiks "Latvijas Zaļais punkts" — par atkritumu samazināšanas nepieciešamību, par sabiedrības iesaistīšanu atkritumu šķirošanas aktivitātēs un vides apzināšanas veidošanā. "Informēšanā iesaistīsim arī pašvaldības, izmantosim gan reģionālos medijus, gan sociālos tīklus, pieļāgosim informāciju vietējiem cilvēkiem, jo dažādās pašvaldībās komunikācijas instrumenti mēdz atšķirties," skaidro L. Berga.

Atmaksas kritērijs — iedzīvotāju skaits

Izstrādātajos noteikumos ir pievienota formula, kas ļauj noteikt, cik daudz naudas pienākas no taba-

kas izstrādājumu ražotājiem katrā pašvaldībā. Formulas noteicošais faktors ir administratīvajā teritorijā deklarēto iedzīvotāju skaits, tiek izmantoti Centrālās statistikas pārvaldes dati. Jo iedzīvotāju vairāk, jo vairāk naudas pašvaldība saņems. Atmaksu veiks reizi ceturksni, provizoriski summas dažādās pašvaldībās būs robežās no dažiem desmitiem eiro līdz pat tūkstošiem. L. Berga skaidro, ka iesniegtie piedzarojuma dati nekādā veidā neietekmēs atmaksas summu, tās vienīgais kritērijs ir iedzīvotāju skaits. Lai gan noteikumi konkrēti nepasaka, kā atmaksas līdzekļus vajadzētu izmantot, L. Berga uzskata, ka būtu tikai pašsaprotami tos novirzīt konkrētā vides piesārņojuma mazināšanai. Tā teikt, izmantot līdzekļus tam, par ko tie tiek saņemti.

Noteikumos nav arī atrunāts, kādu mērķi ar jauno sistēmu vēlamus sasniegt. Efektivitāti pēc pāris gadiem varētu pārbaudīt, atkārtoti veicot pētījumu par izsmēķu daudzumu dabā. "Pirms sistēmas izveides tika veikts pētījums, kurā skaidri parādījās, cik liels ir izsmēķu piedzarojums. Būtu loģiski pēc kāda laika, gada vai diviem, veikt atkārtotu pētījumu, kas pateiktu, vai piesārņojums ir samazinājies vai nav. Vēl viens labs rādītājs varētu būt Baltijas jūras monitorings, kad gar jūras krastu vāc piedzarojumu. Arī tas parādīs, vai izmesto izsmēķu daudzums būs sarucis. Parliecināties par efektivitāti varēs tikai ar šādiem mērījumiem, ejot, skatoties un pētīt," skaidro L. Berga.

Neraugoties uz labiekārtoto vidi un infrastruktūru, kad konteineri un urnas reizi un sastopami ik pēc pārdesmit metriem, rodas jautājums — kas ir tie faktori, kas noveduši līdz 118 tonnām izsmēķu dabā? L. Berga teic, ka tā ir cilvēku nevēlība, neizglītība, paviršība, slinkums un vienaldzība: "Cilvēkam šķiet, ka ierokot izsmēķi pludmales smiltīs viņš no tā ir veiksmīgi atbrīvojis, bet izsmēķis turpat vien ir. Jābūt atbildīgai attieksmei pret to, ko darām. Ja mēs mājās varam iznest un izmet atkritumus konteinerā un vēl tos sašķīrot, tad kāpēc izsmēķus nevar izkrist urnā? Tā ir vieglprātīga attieksme, ko vajag mainīt. Tas ir attieksmes jautājums." ♦

MAF

Mediju atbalsta fonds

Projektu līdzfinansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par saturu atbild laikraksts "Staburags"